

Handbok om svenska judars arkiv

NJ

BOKRECENSION

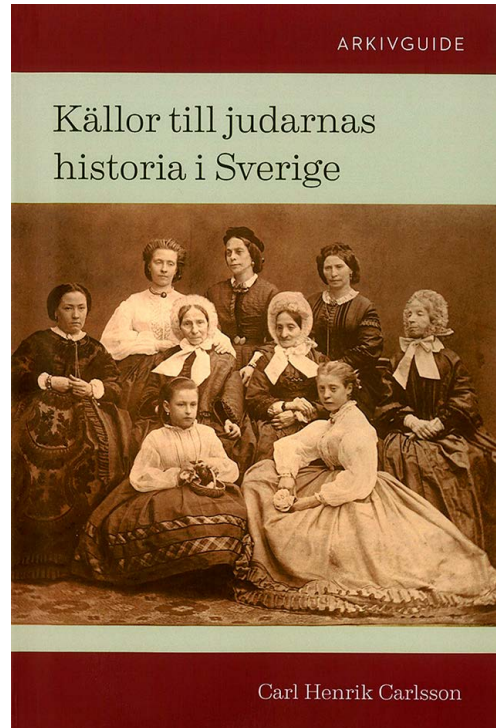
DOI: <https://doi.org/10.30752/nj.122685>

Carl Henrik Carlsson: **Källor till judarnas historia i Sverige. Arkivguide**, Skrifter utgivna av Riksarkivet 44 (Stockholm: Riksarkivet, 2022). 236 sidor.

Flera av de nordiska riksarkiven har en lång och gedigen tradition av att publicera olika former av källpublikationer, undersökningar samt handböcker och guider, som skall hjälpa forskare och övriga användare av arkiv att lättare orientera sig i samlingarna. Ett av Sveriges Riksarkivs senaste bidrag är fil.dr Carl Henrik Carlssons djupdykning i arkivsamlingar som berör de svenska judarnas historia. Arkivguiden redovisar även andra material än dem som ingår i Riksarkivets samlingar.

Arkivmaterialen om de svenska judarna granskas utgående från fyra centrala temaområden: judiskt organisationsliv, den judiska minoritetens relationer till det omgivande majoritetssamhället, person- och släktforskning samt frågor om invandring, utlänningskontroll, flyktmottagning och efterkrigshjälp.

Judarnas historia i Sverige kan visst räknas från år 1775, då judar för första gången fick tillstånd att permanent bosätta sig i Sverige utan att konvertera, och samma år bildades den judiska församlingen i Stockholm. Mycket har hunnit hända fram till år 2000, då judarna erhöll status som en av Sveriges fem nationella minoriteter och jiddisch blev nationellt minoritetsspråk.

Arkivguiden närmar sig de nämnda tematiska helheterna enligt mönstret att först ge en allmän inblick i temat och särdragen i de arkivmaterial som är relevanta att bekanta sig med. Därefter presenteras arkivmaterialen mera i detalj. Förtjänstfulla och upplysande är också de uppslag som i form av faktarutor eller illustrationer presenterar diverse typer av handlingar.

Allra mest djupgående blir presentationen av arkivmaterialet i det avsnitt som berör det judiska organisationslivet. Där

går författaren ner på serienivå i de judiska (mosaiska) församlingarnas arkiv, i synnerhet gällande Stockholm, Göteborg och Malmö, där det finns mera omfattande material.

Arkivet efter Stockholmsförsamlingen, med sina drygt 300 hyllmeter, fördelat på hela 85 delarkiv/arkivbildare, företer flera likheter med Finlands judars arkiv vid Riksarkivet i Helsingfors, som jag i olika former har arbetat med i närmare 20 år. Till sin omfattning är det betydligt mindre än arkivet i Stockholm, men där ingår också ett s.k. huvudarkiv (Helsingfors judiska församling) och ett flertal delarkiv efter olika församlingsorgan, organisationer och föreningar (stödkassor, teaterföreningar, skolor mm.).

Även om man kanske inte sträckläser sig igenom de olika arkivseriernas innehåll, så ger de en god inblick i de typer av handlingar man kan förväntas hitta i respektive serier, och är särskilt väl till stöd för dem som är mindre bevandrade i den sedvanliga strukturen i arkiven.

Utän att desto mera i detalj gå in på samtliga temaområden och deras särprägel, så kan man fundera något kring själva upplägget av arkivguiden. Kunde det ha tjänat forskaren/brukaren av de olika arkiven, att arkivsamlarna skulle finnas samlade ors- eller institutionsvis? Om exempelvis en släktforskare skulle söka sina eventuella släktingar med judiskt påbrå i Västergötland eller Skåne, så kunde det ju kännas bekvämt att ha en samlad förteckning över arkiv med information om judar i sådana arkiv som finns i Göteborg eller Malmö, och kunna hoppa över samlarna i Täby/Arninge eller Riksarkivet/Marieberg, eller vice versa. Arkivguidens tematiska upplägg medför, att den regionalt/lokalt fokuserade forskaren får bedriva lite pusslande för att samla informationen om olika arkiv, då det i enskilda avsnitt hänvisas till, att en viss typ av material behandlas närmare under en annan tematisk helhet.

Trots detta lindriga "besvär", som nog mera är en bekvämlighetsfråga, så anser jag absolut, att man vinner mera på den tematiska behandlingen. På samma sätt som den tidigare nämnda detaljerade presentationen av arkivserier, så hjälper den tematiska behandlingen att förstå olika typer av arkivhandlingar och -helheter, att hitta i olika myndigheters och övriga instansers samlingar, då man förstår vem som hanterat vilka frågor i anknytning till judarnas historia och kultur. Bland annat redogör arkivguiden för hur det gick till när man skulle ansöka om medborgarskap, hur dessa ansökningar lokaliseras och vilken typ av uppgifter man kan tänkas finna i en ansökningshandling.

Jag är övertygad om, att arkivguiden kommer att bli ett värdefullt redskap för dem som söker information om judarnas historia i Sverige, det må vara av personligt intresse eller för vetenskaplig forskning eller andra ändamål.

Tillåt mig att avrunda med en detalj av kanske mera kuriosa natur. Med den egna erfarenheten av Finlands judars arkiv kom jag att tänka på språkfrågan, alltså på vilket/vilka språk handlingarna vanligen förekommer. Jag kan ha missat en mera ingående redovisning, men bland annat för Stockholmsförsamlingens del uppges det att protokollen fram till mars 1839 är skrivna med hebreisk kurrentskrift på tysk-hebreiskt blandspråk, under slutet av 1839 på tyska och från och med 1840 på svenska. I vilken utsträckning förekommer då t.ex. ryska (en del judar kom ju österifrån) och jiddisch? I Finlands judars arkiv hittar man t.ex. sångtexter, manus till teaterstycken och revyer – och också andra typer av handlingar – på jiddisch. ■

KENTH SJÖBLOM
FL, Överinspektör
Finlands Riksarkiv